

Spillkråkan

– en mytomspunnen fågel

Om man kombinerar mycket svart och lite rött så blir det en spillkråka. I artikeln om skogsbrand i förrförra Södrakontakt spekulerade jag om varför spillkråkan är svart. Det kanske är för att den inte ska synas på sotsvarta brandfält och det röda på hjässan liknar glödande kol. Men spillkråkan har också sin givna plats i myternas värld.

DET VETENSKAPLIGA NAMNET på spillkråka var från början *Picus martius*. Linné som namngav fågeln, hade inspirerats av romersk mytologi. *Picus* hette en son till den högste guden Saturnus (han som hette Zevs i Grekland) och *Picus* var en attraktiv yngling. Den rysliga häxan Circe försökte förföra honom men misslyckades och som straff förvandlade hon honom till en hackspett. Så en lärdom vi kan dra av det är att man ska vara försiktig med att avvisa uppvaktande häxor... Nåväl, även det andra namnet *Martius* har en mytologisk koppling nämligen till krigsguden Mars. *Picus martius* var alltså Mars hackspett. Den hade gudomlig styrka och kunde som amulett förhindra såväl getingstick som bett av igel.

I Norge finns en sägen om att Gud bad torparhustrun Gertrud, som hade en röd hätta, om bröd. När Gertrud inte ville hörsamma önskemålet blev hon förvandlad till en fågel. I fortsättningen kunde hon inte längre äta bröd utan var tvungen att söka föda under barken i träd och fick dricka endast när det regnade. Därav kommer att spillkråkan ibland kallas regnfågel. Den förvandlade Gertrud flög ut genom sotet i skorstenen och endast hjässan förblev röd. Så nu har vi fått en trovärdig förklaring till att spillkråkan ser ut som den gör. Tilläggas kan att den på sina håll i Norge kallas för Gertruds fågel.

VAR FINNS SPILLKRÅKAN?

Spillkråkan har en vid utbredning från Spanien i väster till Kamtjatka och Japan i öster. Birdlife International har uppskattat den europeiska populationen till mellan 740 000 och 1,4 miljoner (!) par. Smått hisnande siffror som samtidigt visar på en stor osäkerhet i bedömningen. Hos oss finns arten över hela landet, vanligast i södra och mellersta delarna och i avtagande tätheter ju längre norrut man kommer. En skattning som gjordes 2012 uppgav att det fanns runt 30 000 par, men siffran är osäker. Den svenska fågeltaxeringen redovisar en stabil förekomst under 1970-1990-talen men därefter en minskning på 20-30 procent fram till 2014. Som följd av detta blev spillkråkan också rödlistad i kategorin "Nära hotad" i den senaste Rödlistan från 2015. I Finland skedde en stor tillbakagång på hela 75 procent under åren 1955-1975, men sedan dess har den ökat där.

SPILLKRÅKAN S MILJÖKRAV

Spillkråkan finns i såväl barr- och blandskogar som i rena lövbestånd. De bästa miljöerna innehåller ett stort inslag av gamla och döda träd och den viktigaste faktorn är grova träd för

Aspen är ett viktigt träslag för spillkråkor att hacka ut bo i. Foto: Adobe Stock, Stuedal

hackningen. Födosöksområdet kan variera från 100 hektar och upp till 1 000 hektar beroende på tillgång på lämpliga miljöer. Dessa kan vara såväl skogar som öppna ytor som hyggen med naturhänsyn. Spillkråkan är bred i sitt val av föda. Den klarar att hacka flera decimeter djupt in i ved efter insekter, inte minst hästmyror, men fläker också bark efter mer ytligt levande insekter och spindlar. På hyggen hoppar den ofta på marken, plockar det som finns och hackar i stubbar. Samma beteende som de har på brandfälten. Säkerligen förekommer det bland annat snytbaggare på menyn.

EN NYCKELART

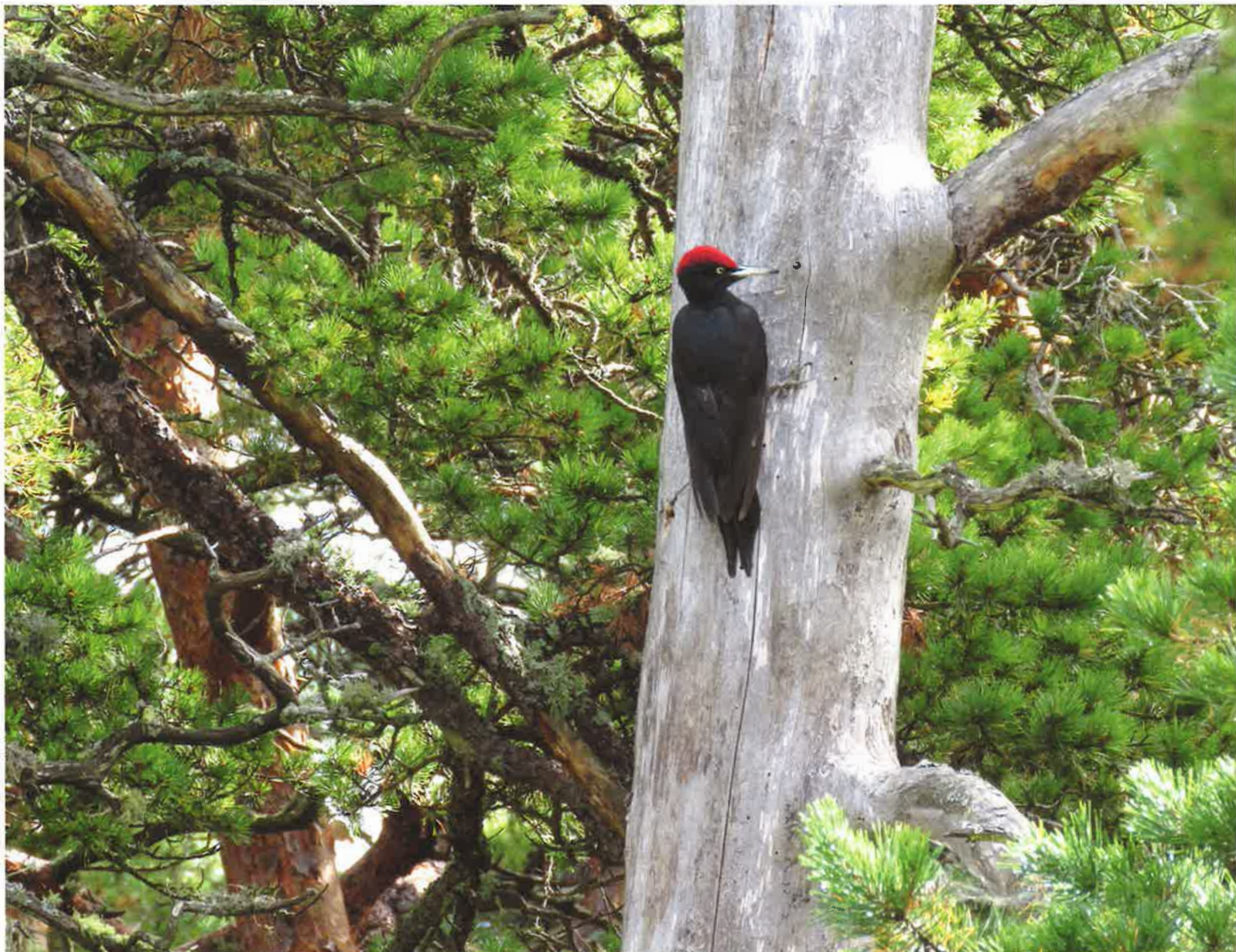
Spillkråkans bohål är tillräckligt stora för andrahandsuthyrning till en rad arter. Knipa, storskrake, kaja, pärluggla, stare, mård, fladdermus, vildbi... listan kan göras lång på de arter som tar över efter spillkråkan som oftast hackar ett nytt bohål varje år. Denna betydelse för så många andra arter gör att spillkråkan betraktas som en nyckelart i skogen.

VAD KAN MISSGYNNA SPILLKRÅKAN?

Även om spillkråkan förekommer i landskap med omfattande skogsbruk så finns det tydliga faktorer där som missgynnar arten: korta omloppstider, tätta och unga ensartade produktionsskogar och bristen på grövre överståndare av främst asp och tall, men även bok. Brist på boträd kan leda till att spillkråkan tvingas nyttja samma träd som tidigare, något som ökar risken för boplundring av

Spillkråkan har hackat decimeterdjupt i en rotrötad gran där det bor hästmyror. Skulle du kunna hacka sådana hål med en morakniv? Tror inte det. Foto: Azote bildbyrå, Sven-Erik Arndt

Hårda torrakor ger bra resonans för en trumning som kan höras flera kilometer. Foto: Fågeltornet.se

bland andra mård som gärna återkommer till det träd som gav föda året innan.

HÄNSYN I SKOGSBRUKET

Grunden för att spillkråkan ska trivas är god generell hänsyn där sparande av lämpliga boträd samt träd som får utvecklas till framtida boträd är viktigast. Man kan också göra förbättringsåtgärder som att frihugga grova tallar och gallra fram asp som får utvecklas fritt utan att tas ned senare. Att minska störningen vid en boplats är något annat man bör tänka på. Rekommendationen från Skogsstyrelsen är att undvika skogliga åtgärder inom 100 meter från boet under perioden mars-juni. Enbart fynd av spillkråka motiverar inte ett

Spillkråkan "spiller" stora flisor omkring sig när den letar efter föda. Även stubbar på hyggen utnyttjas. Foto: Hans Olofsson

områdesskydd. Men om miljön där häckningen sker även har flera andra hänsynskrävande arter mycket död ved och gamla träd kan det vara ett lämpligt objekt för en NO- eller NS-klassning i en grön skogsbruksplan.

SPILLKRÅKAN OCH ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

Spillkråkan har i likhet med bland annat tjäder och lavskrika uppmärksammats med anledning av den nu pågående tolkningen av hur Artskyddsförordningen ska tillämpas. Enligt förordningen är alla fågelarter fridlysta. Det görs ingen gradering i relation till grad av hot eller tillgång på lämpliga miljöer. Bofinken är lika fridlyst som kungsörnen. Eftersom man inte får störa eller skada fridlysta arter och deras miljö skulle en hårdtagning av bestämmelserna kunna innebära att det inte går att bedriva något skogsbruk alls. Dock avser inte reglerna varje fågelindivid utan bevarandestatusen hos arten ifråga. Den ska avgöras vid en bedömning och i detta finns en svajighet med utrymme för olika åsikter och tolkningar. För att underlätta det praktiska arbetet har dock Skogsstyrelsen i samarbete med Artdatabanken valt ut 65 prioriterade arter för vilka det skrivits vägledningsblad som återfinns på Skogsstyrelsens hemsida. Men fortfarande återstår en lång rad frågor att lösa innan Artskyddsförordningen kan tillämpas på ett sätt som inte kommer i konflikt med andra regelverk som exempelvis äganderätten.

SPILLKRÅKAN SOM SYMBOL I VARDAGEN

Spillkråkan fyllde 20 år förra året! Ja inte fågeln utan en intresseförening för kvinnor som äger skog som strävar efter ett ökat inflytande över skogsnäringsen. I fågelskådarled finns "Spillkråkorna", en förening för kvinnor som skådar fågel. Men spillkråkan dyker även upp i andra sammanhang som i namnet på ett företag för fastighetsförvaltning, caféverksamhet, en förskola och en bostadsrättsförening. Så en spillkråka kan användas till mycket.

TEXT: GUSTAF AULÉN

Spillkråkan söker ofta föda i marknivå, som här bland grenar på marken. Foto: Adobe Stock, Dubults